

Fast kunskap om och stark kärlek till den gudstjänstliga sången sådan den av ålder framträtt under namn av Cantus gregorianus bär handledningen oförtydligt vittne om. Kunskap äger den att meddela, kärlek förmår den väcka. . De två äro till sist oundgängligt nödvändiga för pånyttfödelsen av den gudstjänstliga sången.

A. Adell.

Tidegårdsgudstjänsternas restaurering.*)

Aposteln Paulus talar i 1 Tim. 4: 5 om huru allt som av Gud blivit människorna givet kan helgas genom Guds ord och genom bön. VILLE vi söka den tanke som ligger bakom den gudstjänstform, som är känd under namnet *tidegård*, skulle vi näppeligen kunna finna den bättre uttryckt än genom dessa Pauli ord. Fornkyrkans fromma fäder, som lade grunden till dessa gudstjänsters ordning och medeltidens gudshängivna människor både inom och utom klostermurarna, som vidare utbildade och fullkomnade dem, ville just med dem helga dagens olika stunder genom Guds ord och genom bön. De ville följa apostelens maning: bedjen oavlåtigen. De ville ha Guds ord till sina fötters lykta och till ljuset på alla sina vägar. Och därför att de kände styrkan i den gemensamma bönen och därför att de erfarit välsignelsen av ordets gemensamma hörande ville de icke nöja sig med att bedja ensamma, var för sig, och med att ensamma meditera över de Herrens ord som de i sitt minne inpräntat, utan de ville dagligen komma tillsammans omkring Guds ord och bönen. Så framväxte tidegården av sig själv ur detta hjärtebehov att känna dagens stunder fyllda av det gudomliga ordets och börens helgande kraft — samma hjärtebehov, åt vilket Wallin givit uttryck i den underbara versen:

Ack, låtom oss lova och bedja vår Gud
 När stunderna växla och skrida
 Så skola vi stärkas att hålla hans bud
 Och vaka och tåligen lida.
 Ja, låtom oss verka med allvar och flit
 Så länge oss dagen förunnas.

*

Tidegården är alltså koncentrerad kring de tvenne medelpunkterna: Guds ord och bönen. I ordet talar Herren till de sina och i bönen låta

*) Föredrag hållet i Stockholms prästsällskap den 7 jan. 1931.

Herrens lärjungar sina önskningar bliva kunniga inför Gud. Men härvid är det lätt att iakttaga att det finnes en bok i Skriften som på ett underbart sätt förenar dessa båda moment: Ordet och Bönen, nämligen Guds Ords egen bönbok, Psaltaren. Där talar Herren till sin församling, men på samma gång kan aldrig församlingen finna bättre ord, med vilka hon kan tala till sin Herre. Denna bok kom att intaga en särskild ställning i tidegården; den blev, kunde vi möjligen säga, ett slags tredje medelpunkt i tidegården. Meditationen i psalmodiens form blev rent av tidegårdens mest karaktäristiska del.

Vid psaltarens användning må vi därför först fästa uppmärksamheten. Man fördelade redan under den gamla kyrkans tid psaltarens 150 psalmer på de olika veckodagarnas gudstjänster. Man ville nämligen att hela psaltaren skulle genomgås i bönerna under loppet av en vecka. För Västerlandets del bestämmande blev i det väsentliga den uppdelning av psaltaren som Benedikt av Nursia upptog i sin klosterregel.

Likasom man ville att psaltaren skulle genomgås under loppet av en vecka, så ville man ock att den Heliga Skrift skulle genomläsas under loppet av ett år. Man började med Genesis på Septuagesima, från vilken dag man räknade kyrkoårets början, och fortsatte med Moseböckerna och Josua till 5 i Fastan. Då började man med lidandets profet, Jeremia, från vilken man under de tre sista dagarna i den stilla veckan övergick till Klagovisorna. Under tiden Påsk—Trefaldighetsdagen lästes Apostlagärningarna och de katolska breven. Under den första delen av trinitatis-tiden föredrogos Samuels-, Konunga- och Krönikeböckerna. Ordspråksboken, Predikaren och Höga visan lästes under augusti, Job, Tobie bok, Ester och Esra under september, Mackabeerböckerna under oktober, Hesekiel, Daniel och de mindre profeterna under november och Jesaias under adventstiden. Pauli brev slutligen förelästes under tiden från Menlösa barns dag till Septuagesima.

Vad den direkta bönen beträffar så var väl den i början tämligen fri. Småningom utbildades emellertid efter kyrkoårets tider lämpade böner för de olika dagarne och de olika gudstjänsterna.

Vad som utöver psaltaren, den övriga skriften och bönerna infogades i tidegården har mera utsmyckningens karaktär. Dit kunna räknas inledningsversiklarne, de övriga versiklarna, responsorierna och hymnerna.

De dagliga under tidegårdens namn sammanfattade gudstjänsterna voro till antalet 8: Matutin, Laudes, Prim, Ters, Sext, Non, Vesper och kompletorium. Matutinen bads under nattens långa timmar. Laudes var kyrkans lov till Herren vid morgongryningen,. Primen var morgonbönen före begynnelsen av det egentliga dagsarbetet. Ters, sext och non voro korta böner, av vilka man under dagens lopp styrkte sig till sin andliga människa. Vespern var kyrkans lov vid aftonens inbrott och kompletoret slutligen den egentliga aftonbönen före nattens vila.

Av skäl som delvis äro lätt insedda, men som vi icke kunna gå närmare in på här, kom tidegårdens nyss antydda, sköna grundtankar att under medeltiden delvis förfuskas. Skriftens läsning fick alltmer tråda tillbaka. Längre skriftlektioner bibehölls blott i matutinen. I alla de

övriga tiderna krympte de samman till en eller annan vers, kallad "capitulum". Därtill kom bl. a. att en del av matutinens skriftläsningar ersattes av lektioner ur Martyrologiet.

Detta är i största korthet huvuddragen av tidegärdens utveckling ur textuell synpunkt. För vårt ämne är det dock nödvändigt att också kasta en blick på utvecklingen från musikalisk synpunkt.

Vi vända oss då återigen först till tidegärdens centrala del: psalmodien. Psalmerna föredrogos på enkla, fasta musikaliska formler, de s. k. psalmonerna, av tvenne varandra avlösande körer, som omväxlande sjöngo var sin vers. Detta sångsätt kallades det antifonala, varav vi fått ordet antifoni, ungefär liktydigt med växelsång. Den ursprungliga betydelsen av ordet antifonein torde emellertid vara "sjunga i oktaver" och namnet skulle sålunda syfta på att de varandra avlösande körerna ursprungligen utgjorts av en manskör och en goss- eller kvinnokör. Inom parentes må anmärkas att denna växling förvisso måste anses som den ideala, fast den naturligtvis snart nog fick vika för växlingen mellan tvenne prästerliga körer.

Det kunde tyckas som om psalmodien skulle bliva tämligen enahanda och enförmig under hela kyrkoåret. För att så icke skulle bliva fallet var emellertid sörjt genom antifonerna, korta körsånger, till innehållet lämpade efter kyrkoåret, vilka inledde och avslutade varje psalm. Härigenom ställdes psalmodien på ett oförliknligt sätt in under kyrkoårets herravälde och psalmerna kommo s. a. s. att växla karaktär alltefter antifonerna. Blott ett ex. På juldagen inleddes Jungfru Marias sång: *Min själ prisar storligen Herren*, vilken lovsång sjöngs på samma sätt som psalmerna, med en antifon som i översättning lyder ungefär så: I dag är Kristus född: i dag är Frälsaren vorden uppenbar: i dag sjunga änglarne på jorden och ärkeänglarne fröjda sig: i dag jubla de rättfärdiga sägande: ära vare Gud i höjden, alleluja. — På långfredagen inleddes samma lovsång med antifonien: Då Han hade tagit ättikan, sade Han: det är fullkomnat, och han böjde ned huvudet och gav upp andan. — Det behöver icke sägas att lovsångens ord: *Min själ prisar storligen Herren* utlösa en helt annan stämning efter långfredagens inledningsord än efter juldagens. — Den medeltida tidegärdens antifonsystem hör utan tvekan till det djupaste och finaste som överhuvud taget kommit till utförande inom kristen liturgi.

Beträffande psalmodien må blott ytterligare tilläggas att de båda växlande körerna voro placerade på var sin sida framme i koret samt att antifonerna sjöngos av båda körerna tillsammans.

Även de bibliska lektionerna föredrogos enligt enkla musikaliska formler, olika former av de s. k. lektionstonerna. Detsamma gäller åtminstone delvis om bönerna, vilkas musikaliska formler kallas orationstoner.

Också versikeltonerna, de formler enligt vilka versiklarne sjöngos, voro i allmänhet mycket enkla.

Ett rikare musikaliskt inslag erbjuda däremot hymnerna. Här är det

fråga om verkliga melodier, av vilka somliga användes endast till en eller annan text, andra däremot brukades till ett betydande antal hymner.

Det enda verkligen rikt utsmyckade musikaliska momentet i tidegården är responsoriet, avsett att efterfölja den bibliska läsningen. Matutinens stora responsorier höra till de rikaste former som den greg. musiken över huvud har att uppvisa.

Av dessa korta antydningar framgår otvetydigt en sak, som jag är angelägen att särskilt framhålla: den musikaliska sparsamhet som i stort sett präglar tidegården. Överallt — utom möjligen i matutinens responsorier — har man ett starkt intryck av att musiken blott är en tjänarinna åt ordet, blott s. a. s. vill ge mera eftertryck åt ordet. Den uppträder aldrig självständigt, aldrig för sin egen skull. Den är aldrig angelägen att framhäva sig själv. Och detta är som sig bör: ty tidegården är ordets hörande och bön och icke konsert.

Härmed är den medeltida tidegårdens grundritning ur såväl textuell som musikalisk synpunkt skisserad och detta torde få anses vara en nödvändig förberedelse till frågan om tidegårdsgudstjänsternas restaurering. Innan man nämligen skall restaurera något bör man ju hava någon aning om vad man skall restaurera. När det gäller tidegården ser det emellertid mycket ofta ut som om man ansåge sig fritagen från en sådan skyldighet. En hänvisning till vad som under de senaste åren förekommit under namn av vesper är mer än tillräckligt för att bestyrka detta påstående.¹⁾ Det är nu förtiden icke ens blott kyrkan som anordnar "vesprar" utan också de frireligiösa samfundens älska denna numera väl klingande beteckning. Och det behöver knappast sägas att de flesta av dessa s. k. vesprar knappast hava något mer gemensamt med tidegården än det stulna och missbrukade namnet. Jag har därför varit angelägen att i den mån tiden har medgivit det meddela de allra väsentligaste dragen av den medeltida tidegårdens utgestaltung för att få den riktiga utgångspunkten för det följande. Ty det synes mig axiomatiskt, att om man skall restaurera tidegården bör utgångspunkten vara tidegården och icke den nutida publikens krav på musikalisk aftonunderhållning. Finner man därvid att tidegården är ohjälpligt föråldrad, må man låta den ligga, men man bör ha så pass mycken hänsyn för ett stort minne, att man icke stjälar dess namn som skylt för allt möjligt gottköpskram. Det nuvarande bruket av namnet vesper på likt och olik tittna om ungefär lika fint bildad smak som om en enklare nutida kubistisk målare utgäve sina figurer för klassisk konst.

Innan vi övergå till frågan om tidegårdens restaurering måste dock ännu ett spörsmål upptagas: Är från vår svenska, evangeliska kyrkas ståndpunkt tidegården värd beaktande? Är den icke fallen med reformationen och måste man icke vädra katolicerande tendenser i ett arbete för dess återupplivande? Det kan omöjligen förnekas att sådana tanke-

¹⁾ Till förebyggande av missförstånd vill jag uttryckligen betona att jag härmed icke åsyftar 1914 och 1925 års Vesperale utan de ofta förekommande, på fri hand sammanställda s. k. vesparne.

gångar icke sällan möta en även inom högt bildade kyrkliga kretsar. Och då är det ju mindre underligt om från profant håll arbetet på tidegårdens restaurering ofta misstänkliggöres med dylika skäl.

Att inför en för skäl mottaglig publik försvara tidegården i detta stycke är numera en vida lättare uppgift än förr. Det yppersta tänkbara vapen för en tidegårdens försvarare har framräckts av den kände forskaren Nat. Franzén i hans arbete: *Sveriges första evangeliska gudstjänstordning*. Att arbetet fått en i hög grad missvisande titel behöver i detta sammanhang icke bekymra oss. Innehållet är i varje fall lika intressant.

Bland den svenska evangeliska kyrkans fäder intager Laurentius Petri, Sveriges förste evangeliske ärkebiskop och den svenska kyrkans högste styresman under hennes mest kritiska halvsekel ett av de allra främsta rummen. Och Fransén har nu funnit och framdragit en av Laurentius Petri författad redogörelse för vad han anser böra bibehållas av den gamla tidegården, och det är sannerligen icke litet. Laurentius Petri vill se bevarad hela kyrkoårets tidegård i vad som rör matutin, laudes, vesper och kompletorium. Blott en del förkortningar i de alltför långa gudstjänsterna anser han önskvärda; att han däremot ville ha de flesta helgonofficierna strukna säger sig själv. — Laurentius Petris ställning till tidegården — den uppfattning som sedan går igen i Svenska Kyrkans enda symboliska bok av inhemskt ursprung — 1571 års kyrkoordning — visar bättre än något annat, att tidegården icke är något för den svenska kyrkan väsensfrämmande. Att utförligare gå in på denna fråga förbjuder emellertid tidens knapphet.

Men kan det, trots den hedersplats som tidegården genom 1571 års K. O. kommit att intaga vid fixeringen av den svenska kyrkans beaktelse, anses lämpligt att återupptaga den? Lämpa sig icke modernare gudstjänstformer, skapade mer eller mindre "aus der Tiefe des Bewusstseins", mera för vår tid? Därpå kan kanske utan vidare varken svaras ja eller nej: Svaret torde helt och hållet bero på den uppgift som man ställer för dessa s. k. bigudstjänster.

För mången torde dessa gudstjänster huvudsakligen te sig som festgudstjänster, avsedda att celebrera fosterländska eller kyrkliga festdagar. Ser man bigudstjänsternas uppgift från denna, visserligen berättigade men dock trånga synpunkt, torde det vara ganska naturligt, om man föredrager en modern gudstjänstform. Vid dylika tillfällen samlas ju en massa människor med föga förståelse för gudstjänstens djupare väsen och av människor som endast eller huvudsakligen uppmuntra kyrkorummet vid dylika festliga tillfällen kan man icke påräkna den religiösa inställning som tidegården kräver.

Andras uppfattning av tidegårdens uppgift torde kunna uttryckas med ordet *aftonunderhållning*. De anse sig förpliktade att då och då styra till med något i sin kyrka som kan samla lite folk. Tiden kräver detta. Att de som betrakta bigudstjänsterna från denna tarvliga synpunkt måste föredraga moderna gudstjänstformer är självklart.

Man kan emellertid se dessa bigudstjänsters uppgift ur en vidare och

djupare synpunkt, nämligen den urgamla att med dem dagens stunder skola helgas genom Guds Ord och bön. Därmed upphöra de att vara lösryckta företeelser som både festgudstjänsten och aftonunderhållningen. De försätts i stället in i ett större sammanhang och bliva leder i ett organiskt helt.

Redan nu finnes ju kyrkor där daglig morgonbön förrättas. Huruvida det ock finnas några där daglig aftonbön hålles är mig visserligen obekant. Men det vore väl icke ett alltför djärvt önskemål att uttala att daglig både morgon- och aftonbön hölles åtminstone i någon eller några kyrkor i de större städerna. Numera hållas ju ock årligen en stor mängd mer eller mindre religiöst betonade kurser och konferenser, vid vilka dagliga morgon- och aftongudstjänster hållas. Och hos många enskilda finnes förvisso ock en önskan efter fast ordning för de dagliga bönestunderna. Med andra ord: kyrkan behöver en bönbok, som kan tjäna både den offentliga och den enskilda gudstjänsten, en bönbok som, för att tala med Wallin, kan vara allom allt.

Se vi frågan om bigudstjänsterna ur denna vidare synpunkt, så torde vi först nödgas erkänna att alla moderna vesperchemata svika oss. Ingen människa torde önska en modern s. k. vesper upphöjd till daglig gudstjänstform. Här erbjuder sig osökt tidegården. Den har just varit vad vi söka, nämligen en daglig gudstjänstform, och vad är då naturligare, när vi söka en daglig gudstjänstform, än att vända oss till denna gamla beprövade. Här föreligger en bestämd ordning, en fast tradition, ett snart sagt outtömligt rikt material. Och här är alltid texten det primära, det väsentliga, som den måste vara i all verklig gudstjänst, och musiken är blott en tjänarinna, vars tjänster med tacksamhet mottagas där de erbjudas, men som också kunna undvaras. I de moderna vesperarne är det ju tvärtom. Musiken är huvudsaken och texten en mer eller mindre undanskjuten bisak.

Den närmaste uppgiften vid tidegårdsgudstjänsternas restaurering måste därför bli av textuell art. Det gäller att åstadkomma en textbok — eller hellre: bönbok — innehållande efter fasta schemata byggda dagliga gudstjänster för hela året, med efter kyrkoåret växlande karaktär. Antalet dagliga gudstjänster kan däremot diskuteras. Laurentius Petri ville se fyra. Detta är kanske för nutida behov onödigt stort.

Emellertid skall genast påpekas att denna textuella uppgift på inga villkor kan få lösas för sig. Utan, då bönboken skulle användas icke blott vid den enskilda andakten utan även ock i första hand vid offentlig gudstjänst, måste samtidigt den musikaliska uppgiften, lösas, nämligen att till dessa texter ordna lämplig musik.

Dessa båda huvudgrundsatser för arbetet på tidegårdens restaurering, synas mig böra kompletteras med följande.

1) Psalmodien, Guds Ord och bönen böra fortfarande få utgöra de enda väsentliga delarne i tidegården.

2) Musiken bör här lika väl som i mässan vara enstämmig och gregoriansk. Den flerstämmiga sången har alltid mera prägeln av något extra-

ordinärt, något tillfälligt. Tidegården bör däremot betraktas såsom något ordinarie. Detta hindrar emellertid icke att likasom en flerstämmig hymn vid vissa tillfällen kan sjungas i högmässan så bör ock en sådan hymn kunna sjungas vid tidegården, men då före den egentliga tidebörens början.

3) Predikan bör icke förekomma inne i tidegården, men må gärna föregå den.

4) Om svensk psalmsång gäller detsamma. Den bör icke förekomma inne i tidegården men må gärna föregå och efterfölja den.

Det synes mig angeläget att framhålla detta att man icke bör tillmötesgå de vanliga önskemålen rörande infogandet av predikan, flerstämmig sång och sv. psalmer i tidegården. Ty därmed bröte man isönder ett skönt konstverk. Vem skulle komma på den idéen att lägga in en liten predikan, några hymner (t. ex. Vida kring jorden, I himlar sjungen o. a. d.) samt några församlingssånger i en av Bach's passioner för att göra dem mera omväxlande och njutbara?

5) Tidegårdens gamla ordning bör så vitt möjligt bevaras. Klåfingriheten bör vara bannlyst vid Tidegårdens restaurering. Blott där verkliga, allvarliga skäl äro för handen böra avvikelser från den gamla ordningen förekomma. På några sådana punkter vill jag fästa uppmärksamheten.

a) Någon omväxling av inledningsversiklar torde få anses önskvärd. Förebild erbjuder här *Laudes*, där *Domine in adjutorium* föregicks av en annan versikel, som i viss utsträckning växlade efter kyrkoåret.

b) Psalmernas antal torde i allmänhet böra förminska. Detta är ett krav som redan Laurentius Petri uppställer och som nu måste anses ännu mera berättigat än då. Landes-psalmernas antal var t. ex. enligt den gamla ordningen fem. Laurentius Petri vill inskränka dem till en eller två, varvid dock bör ihågkommas att han tänkte sig *Laudes* omedelbart föregången av matutinen. — Det är emellertid icke nog med att psalmernas antal behöver inskränkas, även deras längd torde icke sällan behöva begränsas. En psalms längd bör nog endast undantagsvis överskrida 10 à 12 verser. Likasom en och annan psalm helt och hållet bör undvikas därför att den för att rätt uppfattas kräver särskild kännedom om gammaltestamentliga tankegångar, så finnas ock i annars lämpliga psalmer en eller annan vers om vilken detsamma gäller. Sådana verser böra då förbigås.

c) Bibellektionerna böra utökas så att vid varje gudstjänst åtminstone ett sammanhängande stycke, en perikop, föredrages. Dessutom torde bibeltexterna böra föredras genom vanlig läsning.

d) Vid böneavdelningens utformande bör förvisso även kyrkans yngre böneskatt finna beaktande vid sidan av den äldre. Även bönerna torde i regel böra föredras i vanlig lästön.

Huru skulle då de efter dessa principer restaurerade tidegårdsgudstjänsterna komma att ta sig ut?

Samtliga skulle de börja med ett eller annat par inledningsversiklar samt avslutas av en böneavdelning med åtminstone i regel *Benedicamus* och alltid *Välsignelse*.

I *Matutinen* skulle efter inledningsversiklarne ps. 95 (det s. k. Venite) följa, utförligt enligt sina gamla melodier med sin särskilda antifon, det s. k. *invitatoriet*. Den uppmaning till Herrens lov som innehålles i Venite efterkommes därefter i den efter dagens plats inom vecka eller kyrkoår växlande hymn som nu skulle följa. Därefter skulle följa 1—3 psalmer ur Psaltaren, antifoniskt utförda. Sedan komma 1—3 läsningar ur Skriften, åtföljda av var sitt *responsorium*. Det sista responsoriet kunde ersättas av *Te Deum*. Till sist komme den förut nämnda böneavdelningen.

Härtill vill jag blott anmärka att enligt den medeltida ordningen förekommo på sön- och högtidsdagar i matutinen vanligen 9 läsningar, av vilka tre i regel voro hämtade ur kyrkofädernas skrifter. Den tanken att också låta kyrkans röst i hennes klassiska dokument komma till tals synes värd att bevaras. Detta kunde ske antingen så att någon lektion ur Skriften ersattes av ett stycke ur kyrkans klassiska uppbyggelse-litteratur eller också så att varje läsning finge bestå av först en bibeltext och i omedelbar anslutning därtill en kortare utläggning ur någon av kyrkans fäder. Särskilt för det enskilda behovet av bönboken skulle dessa stycken ur kyrkans klassiska uppbyggelse-litteratur bliva till stor nytta.

Så komma vi till Laudes och Vesper, som i stort sett följa samma schema. Efter inledningsversiklarne skulle följa 1—3 psalmer, en bibellektion samt en hymn, växlande efter samma grunder som vid matutinen därefter i Laudes *Benedictus*, Zacharie lovsång, och i Vespern *Magnificat*, Jungfru Marie lovsång, samt till sist i båda böneavdelningen.

Kompletoriet kunde lämpligen börja med en kort syndabekännelse. Efter inledningsversiklarna skulle så komma en psalm. Därefter en bibellektion med efterföljande kort *responsorium* samt hymn och *Nunc dimittis* eller Simeons lovsång, samt slutligen böneavdelningen.

Önskvärt vore nog ock att en kort tidebön medtoges, avsedd att utföras under dagens lopp, bildad i anslutning till ordningen för ters, sext och non. Den skulle få följande utseende: inledningsversiklar, hymn, en psalm, bibeltext med kort *responsorium*, böneavdelning. *)

Sådana tidegårdsgudstjänster äro naturligtvis icke några klämmiga "Festgottesdienste" utan innerliga bönegudstjänster. Vilka av dessa gudstjänsttyper som bäst motsvarar den kristna gudstjänstens innersta väsen lämnar jag åt mina åhörarens egen smak att avgöra.

Den tränga ram som den för ett föredrag utmätta tiden utgör förbjuder mig att ingå på de musikaliska detaljerna. Jag inskränker mig till att än en gång betona att musiken måste vara konsekvent gregoriansk och att den gregorianska musiken måste vara korrekt behandlad. Därmed skall dock icke förnekas att man för att ge en eller annan enstaka högtidsgudstjänst av något mera ovanlig och festlig karaktär kan i densamma inlägga en flerstämmig sats. Huvudsakligen bleve det väl *Benedictus* och *Magnificat* samt hymnerna som kunde tänkas så behandlade. Uttryckligen må

*) För närmare detaljer hänvisas till förf:s arbete: Den gregorianska sången, (Stockholm 1930) s. 110 ff.

emellertid betonas att ett dylikt förfaringssätt betänkligt äventyrar tidegårdens innersta karaktär och absolut måste betraktas som undantagsfall.

Vad tidegårdens utförande beträffar vill jag blott framhålla att den nu vanliga växlingen i psalmodien mellan liturg och kör är mycket otillfredsställande. Psalmodien bör i stället enligt det förut omtalade medeltida bruket utföras av tvenne ungefär jämnstarka körer. Först då komma dess ädla linier fullt till sin rätt.

Till sist må ytterligare en fråga upptagas till behandling. Hurudan skulle en sådan bönbok, som här skisserats komma att ta sig ut i praktiken? Skulle den icke bliva en mycket stor bok och en mycket dyrbar bok?

När man söker efter en praktisk uppställning för en dylik bok torde det rimligaste vara att till förebild taga den bok som av ålder innehållit kyrkans tidegård, *Breviariet*. Och jag vill nu i korthet antyda, huru en i anslutning till det medeltida breviarier uppställd, svensk bönbok, innehållande tidegårdsgudstjänster för hela året, skulle komma att te sig.

Bönbokens första avdelning skulle vi ju kunna kalla *ordinarium*. Där skulle meddelas den normala gången av dagens särskilda gudstjänster samt sådana texter som aldrig växlade utan hela året vore desamma t. ex. Benedictus, Magnificat och Nunc dimittis. Även en del texter som endast växlade ett mindre antal gånger under året kunde lämpligen föras hit.

Bönbokens andra avdelning kunde med fördel gå under det gamla namnet *Psalterium*. Denna del borde innehålla ett lämpligt urval av Psaltarens psalmer, fördelade på en veckas gudstjänster. Dessa psalmer skulle då komma till användning, när icke i nästa avdelning för någon dag särskilda psalmer vore utsatta. Till varje psalm skulle meddelas en antifon, avsedd att användas alltid, då icke särskild antifon vore i nästa avdelning utsatt. Ville man åstadkomma större omväxling kunde till varje psalm två eller flere antifoner meddelas som då kunde komma till utförande under olika tider av året. I de svenska medeltidsbreviarierna var t. ex. det vanliga antalet antifoner två, en för vinterhalvåret och en för sommarhalvåret.

Även för den tredje avdelningen kunde lämpligen det gamla namnet bibehållas: *Temporale* eller *Proprium de tempore*. Här skulle för varje dag under året angivas de stycken som borde komma till utförande endast den dagen eller endast under en kortare tid av året t. ex. julhögtiden. Här skulle man alltså finna läsestycken ur bibeln och kyrkofäderna för varje dag. Vidare t. ex. antifoner för alla högtidsdagar, psalmer för sådana högtidsdagar på vilka särskilda sådana vore önskvärda; de efter kyrkoåret växlande hymnerna, responsorierna o. s. v.

Storleken av en sådan bok behöfve icke verka avskräckande. Under förutsättning att de för läsning avsedda bibeltexterna och styckena ur kyrkofäderna icke intrycktes torde c:a 400 sidor medelstor oktav vara tillräckliga. Och den gregorianska musiken till detta väldiga textmaterial torde icke behöva höja sidantalet med mera än 150—200 sidor. Naturligtvis förutsätter denna beräkning att psalmtonerna icke avtryckas särskilt för varje psalm, vilket är fullständigt onödigt för en gregoriansk sång

någorlunda övad kör, blott man med tecken i psalmtexten utmärker var *mediatio* och *punctum* skola inträda. För nybörjarnes räkning kan ju lätt musiken till ett mindre antal gudstjänster tryckas ut fullständigt på hittills brukligt sätt.

Med denna ordning kunde lätt också ett annat viktigt önskemål vinnas, nämligen åstadkommandet av en liten textbok innehållande ett urval av festernas vespergudstjänster och en eller annan matutin vilkas texter fullständigt meddelas. Dessa gudstjänster bleve väl de som mest komma till utförande i församlingarna. Därmed voré den svåra frågan om textblad för församlingsmedlemmarna löst.

Att åstadkommandet av en sådan bönbok skulle kräva mycket arbete och att många svårigheter måste övervinnas, innan den låge färdig är visst. Men att inga oöverstigliga hinder skulle möta är lika säkert. Och kommer den till stånd skulle Svenska Kyrkan vara ägare av en bönbok, som säkerligen alla evangeliska kyrkor komme att avundas henne.

Knut Peters.

Recensioner.

K. Skredsvik. Den heliga mässan i svenska kyrkan. Uppsala 1930.

Det är icke här avsikten att lämna ett något försenat bidrag till den het-siga tidningspolemik, till vilken denna lilla skrift givit anledning. Man har anledning att hoppas, att risken för en upprivande kyrkostrid undanröjts genom kyrkoherde S:s offentliggjorda förklaring, varigeno mhan återkallat vissa obalanserade yttranden. Bakom denna förklaring spårar man med tacksamhet en vidsynt och faderlig stiftledning. Emellertid kan det icke anses opåkallat att det förslag till mässordning som av S. framlagts, blir föremål för prövning som ett rent liturgiskt dokument. Helst skulle jag därvid förbigå förf:s inledning och kommentar med dess förhastade och delvis i hög grad anstötliga omdömen om värdefulla och omistliga moment i den svenska kyrkans andliga arv. Tyvärr är detta icke helt möjligt, då det liturgiska utkastet icke kan bedömas utan hänsyn till de bärande tankar som i inledningen och tillägget av förf. utföras. Hade hans syfte varit endast att vinna en fastare anknytning till den äldsta kyrkans guds-

tjänster och därmed starkare accentuera de i egentlig mening katolska, det är allmänkyrkliga drag, som den svenska kyrkans ordning bevarat, hade han kunnat påräkna att mötas med sympati från vida kretsar. Nu är hans syfte ett helt annat. Han har så starkt påverkats av romersk åskådning, att hans syn på den kristna gudstjänstens historia blivit trång och ensidig. Han ser i mässan endast offerhandlingen — men både fornkyrkan, ja, även i den romerska medeltidskyrkan fanns det mycket annat. Vad han egentligen menar med mässooffret, som ju alltjämt också inom den romerska kyrkan kan tolkas på ganska olika sätt, torde han knappast själv veta. När han talar om att ritens måste utföras "riktigt", synes han snarast tendera till trängsta, från evangelisk synpunkt mest ohållbara av de tolkningar, som inom den romerska kyrkan äro möjliga. Han står här främmande också för den religiöst fördjupade fattning, som den liturgiska rörelsen målsmän inom och utom benediktinerorden, sökt hävda. Hans tal om alla partier, "absolut nödvändiga för ritens fullkomliga utfö-